

فصل پنجم

توانمندی های استان سمنان

۵ مهر
روز جهانی گردشگری

درس ۱۲ قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری در استان

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ...

بگو: ای پیامبر، در زمین سیر و سفر کنید و ببینید که خداوند چگونه آفرینش را آغاز کرده است ...

«سوره عنکبوت، آیه ۲۰»

امروزه گردشگری از ابعاد مختلف مورد توجه است که مهم‌ترین امتیازهای آن عبارت‌اند از:

– بی بردن به عظمت آفرینش و درک مفاهیم زیبا شناختی

– افزایش سطح درآمد

– بهبود کیفیت سطح زندگی مردم

– ایجاد فرصت‌های شغلی

– توزیع عادلانه ثروت در سطح کشور و به دنبال آن ایجاد زمینه‌های توسعه در مناطق کمتر توسعه یافته

– افزایش سطح معلومات و آگاهی مردم

– برقراری صلح و تحکیم روابط بین‌المللی

– توسعه بخش‌های کشاورزی و صنعت

– تقویت سنت‌های ملی

– رونق صنایع دستی

– رفع خستگی جسمی و روحی

در این درس سعی می‌کنیم تا در مورد قابلیت‌ها و توان‌های استان سمنان در جذب گردشگران و نقش مهم گردشگری در

بخش‌های اقتصادی و فرهنگی بیشتر بحث نماییم.

قابلیت‌های موجود استان در توسعه گردشگری

۱- واقع شدن بر سر راه چند استان

۲- نزدیک بودن به مرکز سیاسی و قطب جمعیتی کشور (تهران)

۳- مطلوب بودن نسبی راه‌های ارتباطی استان

۴- دسترسی آسان به قطار، اتوبوس و خودروهای کرایه‌ای

شکل ۱-۵ دشت شقایق حسین آباد کالپوش در شهرستان میامی

۵- تعدد جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و اقتصادی - معیشتی.

استان سمنان به دلیل بهره‌مندی از مناظر طبیعی گوناگون و پیشینه تاریخی درخشان می‌تواند به یکی از مراکز مهم گردشگری داخلی و بین‌المللی تبدیل شود. بنابراین، جاذبه‌های گردشگری استان را می‌توان در سه بخش بررسی کرد:

(الف) جاذبه‌های طبیعی

(ب) جاذبه‌های فرهنگی

(پ) جاذبه‌های اقتصادی - معیشتی

(الف) جاذبه‌های طبیعی: به پدیده‌هایی که انسان در ایجاد آنها دخالتی نداشته است، جاذبه‌های طبیعی گفته می‌شود.

این استان توان‌های بالقوه زیادی از جمله چشم‌اندازهای کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشت کویر دارد و می‌تواند در زمینه گردشگری مورد بهره‌برداری قرار گیرد که عبارت‌اند از:

۱- تنوع آب و هوایی و وجود مناطق بیلابقی البرز: استفاده از هوای معتدل تابستان و چشم‌اندازهای برفی زمستان مناطقی مانند بنه کوه در شهرستان گرمسار، شهمیرزاد در شهرستان مهدی شهر، چشمه علی و کلاته رودبار و تویه دروار در شهرستان دامغان، بسطام در شهرستان شاهرود، کالپوش در شهرستان میامی، امامزاده عبدالله و اروانه در شهرستان سرخه.

شکل ۲-۵ منظره زمستانی با پوشش برفی شهمیرزاد در شهرستان مهدی شهر

۲- **غارها**: غار دق کشکولی (زندان افغان) در شهرستان گرمسار، دربند در شهرستان مهدی شهر، شیربند در شهرستان دامغان، غارهای ناروان و یخان در شهرستان میامی، خواجه قنبر و مُلحدو در شهرستان شاهرود، غار دیو چاه و مَغارا' اختر در شهرستان سرخه.

شکل ۳-۵ - تالار و ستون‌های سنگی زیبای غار دربند در شهرستان مهدی شهر

۳- **آب‌های معدنی و درمانی**: چشمه شاه و عین‌الرشید در جنوب شهرستان گرمسار، تلخاب لاسجرد و آب گرم در شهرستان سرخه، آب معدنی دیباج در شهرستان دامغان و چشمه هفت‌رنگ مجن در شهرستان شاهرود.

شکل ۴-۵ - چشمه هفت رنگ مجن در شهرستان شاهرود

۴- **آبشار**: آبشار روزیه در روستای چاشم از شهرستان مهدی شهر، آبشارهای نام نیک کالپوش در شهرستان میامی و تنگه داستان مجن در شهرستان شاهرود، آبشار نِسروای دیباج در شهرستان دامغان، آبشار رامه در شهرستان آرادان و آبشار جوین در شهرستان سرخه.

شکل ۵-۵ - آبشار رامه در شهرستان آرادان

۱- مَغار: غار طبیعی برای نگهداری پنیهای پوستی عشایر است.

توانمندی‌های استان

۵- چشمه‌های آب شیرین: نزدیک به 35° چشمه در استان جریان دارد که مناظر بدیع و زیبایی را به وجود آورده‌اند؛ مانند چشمه علی دامغان

شکل ۶-۵ - چشمه علی در شهرستان دامغان

۶- رودها: مانند حبله رود گرمسار

۷- کویر نمک

شکل ۷-۵ - کویر نمک

۸- دریاچه مسیله در جنوب غربی استان سمنان

۹- محدوده‌های حیات وحش و زیستگاه‌های گیاهی و جانوری استان

شکل ۸-۵- گور خر آسیایی زیست کره توران در شهرستان شاهرود

۱۰- پوشش گیاهی و مرتعی مطلوب در برخی از مناطق شمالی استان مانند: جنگل فینسک و رودبارک در شهرستان مهدی شهر، جنگل سیاه خانی، بادله کوه و اسپيرو در شهرستان دامغان، جنگل کالپوش در شهرستان میامی، ابر و اولنگ در شهرستان شاهرود.

شکل ۹-۵- جنگل بادله کوه در شهرستان دامغان

شکل ۱۰-۵- جنگل ابر در شهرستان شاهرود

توانمندی‌های استان

۲۸ اردیبهشت
روز جهانی موزه و میراث

ب) جاذبه‌های فرهنگی : جاذبه‌های فرهنگی به آن دسته از پدیده‌هایی گفته می‌شود که انسان برای رفع نیازهای مادی و معنوی خویش با الهام از طبیعت ایجاد کرده است. استان سمنان به دلیل پیشینه تاریخی چند هزار ساله و قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم دارای جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی بسیاری است. تأثیر آمیختگی فرهنگ اصیل باستانی و فرهنگ اسلامی را می‌توان در بناها و آثار تاریخی استان مشاهده کرد. مساجد قدیمی، زیارتگاه‌ها، برج‌ها و مناره‌ها، حمام‌های قدیمی، قلعه‌ها، آب انبارها، موزه‌ها، صنایع دستی، بازارها، کاروانسراها، آداب و رسوم و تنوع گویش‌ها بخشی از جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی این استان است. مهم‌ترین بناها و آثار تاریخی استان را می‌توانید در جدول ۱-۵ مطالعه کنید.

شکل ۱۲-۵- خانه قدیمی حاج حسمت در شهرستان سرخه

شکل ۱۱-۵- موزه مردم شناسی در شهر شاهرود

شکل ۱۴-۵- مسجد تاریخانه در شهر دامغان

شکل ۱۳-۵- قصر بهرام در شهرستان گرمسار

پ) جاذبه‌های اقتصادی - معیشتی : این نوع جاذبه‌ها به فعالیت‌هایی گفته می‌شود که انسان با ساخت بناها و اشیای خاص ضمن تأمین معاش خود، موجب جلب توجه هر بیننده‌ای نیز می‌شود.

۱- بازارها : بازارهای سرپوشیده سمنان، شاهرود، دامغان، آرادان

- ۲- صنایع دستی: قالی بافی، گلیم بافی، دست بافی، جاجیم بافی، نمد مالی، سرامیک و سفالگری، چاپ قلمکار و ...
- ۳- نمایشگاه‌های صنایع دستی و صنایع جدید
- ۴- ایلات و عشایر استان
- ۵- نظام آبیاری سنتی
- ۶- قنات‌ها

شکل ۱۶-۵- کارگاه تولیدی گلیم و جاجیم در استان

شکل ۱۵-۵- زندگی عشایری در استان

پیشنهادهایی برای توسعه پایدار بخش گردشگری

- ۱- توسعه و پیشرفت زیر ساخت‌های لازم جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی
  - ۲- حفظ و مرمت آثار تاریخی
  - ۳- توجه و حفاظت از انواع زیست بوم‌ها
  - ۴- شناسایی و معرفی جاذبه‌های گردشگری و تفریحی استان (چاپ نقشه، بروشور و کتاب‌های راهنما)
  - ۵- ایجاد مراکز آموزش گردشگری
  - ۶ افزایش سطح فرهنگ و آگاهی‌های عمومی در زمینه گردشگری
  - ۷- تغییر کاربری ابنیه تاریخی جهت استفاده گردشگران (موزه، قهوه‌خانه سنتی، مهمانسرا، فرهنگسرا، نمایشگاه و ...)
  - ۸- ایجاد و توسعه مراکز خدماتی و بهداشتی در جوار آثار فرهنگی به ویژه در مسیر راه‌های ارتباطی
  - ۹- نصب تابلوهای راهنما (نام معابر و نقاط دارای جاذبه‌های گردشگری با دوزبان فارسی و انگلیسی)
- نتیجه اینکه با در نظر گرفتن امکانات و توانمندی‌ها و جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، اقتصادی - معیشتی و بهره‌وری بهینه از این امکانات در توسعه گردشگری، در صورت برنامه‌ریزی دقیق و مدون می‌توان در ابعاد اقتصادی و اجتماعی شاهد تحولات چشمگیری در منطقه بود.

۱- در مورد یکی از جاذبه‌های ذکر شده تحقیق نموده و گزارشی (تصویر، عکس، فیلم و...) به کلاس ارائه کنید.

۲- نقش کدام یک از انواع جاذبه‌های گردشگری در رونق اقتصادی شهرستان شما می‌تواند مؤثر باشد؟

برای مطالعه

جدول ۱-۵- برخی از مهم‌ترین آثار ثبت شده استان سمنان در فهرست آثار ملی

شهرستان	آثار و ابنیه
سمنان	مناره مسجد جامع، مسجد جامع، مسجد سلطانی، مسجد ناسار، مسجد جامع زاوقان، دروازه ارگ، حمام و موزه حضرت، کاروانسرای سنگی آهوان، بازار سمنان و شیخ علاءالدوله، خانه تدین، بادگیر خانه رجبی، طاهریان، آرامگاه پیرنجم الدین، حاج ملا علی حکیم الهی، امام زاده یحیی، علی ابن جعفر، علویان، اشرف، سید المرسلین، زکریا، سید زین الدین، سید اسد، سید جلال، ابراهیم و اسماعیل، بقعه پیغمبران، تکیه و حمام و تیمچه و آب انبار ناسار، حمام قلی، حمام و تکیه نجفی، آب انبار توکلی، کوشمغان، سنادره، بالای زاوقان، قاضی، تدین و بهنه، یخچال زاوقان، چوب مسجد، آتشگاه، آسیاب آبی میدان امام حسین، استخر لتیبار، کوشمغان، زاوقان و پارا(آب بخش کن)، تپه دلازیان، برج چهل دختران.
سرخه	آرامگاه شیخ علاءالدوله سمنانی، شیخ محمود، محراب سلجوقی روستای جوین، مسجد چهل ستون، مسجد امام هادی، مسجد امام حسین، حمام بیرون دژ، آب انبار سرخه، یخچال سرخه، بقعه پیر غریب.
شاهرود	آرامگاه و مسجد بایزید بسطامی، برج مسجد جامع بسطام، مسجد جامع شاهرود و بیارجمند و جیلان و دستجرد، شیخ علی اکبر، آقا، آخیانی‌ها، موزه، مقبره شیخ ابوالحسن خرقانی، امام زاده محمد، کاروانسرای ده ملا، شاه عباسی، جهان آباد، مجموعه بازار، برج و بارو شاهرود و بسطام، برج خشتی مزج، بقعه شیخ عمادالدین، تکیه زنجیری، جیلان، برنجی، بید آباد، دولت بسطام، حمام حاج تقی، بیارجمند، چهار سوق، امیریه، قفطری، بزرگ بسطام، خانه یغمایان، عطاردی، آسیاب بدشت، یخچال بدشت، حاج آقا محمد لطفی، بسطام، دولت آباد، سعد آباد، قاسم آباد، بیارجمند، قلعه قارون، بقایای پل حیدر قلی، پل سرچشمه، محراب مصلا، راه آب قدیم شاهرود، تپه سنگ چخماق، پارک موزه.
دامغان	مقبره پیر علمدار، چهل دختران، مسجد تاریخانه، مناره و مسجد دامغان، امام زاده جعفر، ابراهیم، محمد دیباج، برج طغرل (مهماندوست)، گنبد زنگوله، بنای چشمه علی، پیر علمدار، تپه حصار، کاروانسرای دامغان، چنگی، قوشه، سپهسالار امیرآباد، قلعه امیرآباد، دولت آباد، عبدالله آباد، مهرنگار، گیو تنگه، گردکوه، منصورکوه، لبرود، چشمه علی، مدرسه موسویه، بازار دامغان.
گرمسار	کاروانسرای شاه عباسی (قصر بهرام)، قصر عین الرشید، امام زاده عاقب، علی اسماعیل، یحیی، خانه باقری، آب انبار بزرگ، قلعه استانانوند، ظهرآباد، خرابه شهرنه حصار، مسجد امام حسین.

شکارگاه ملا ده (خانه ابراهیم خان)، محوطه باستانی خرنند، امامزاده قاسم زیارت، سید تاج الدین، عبدالله، سید کاظم، ابراهیم، یحیی، علی اکبر، ابوالقاسم چاشم، چهل تن درجین، شیر قلعه، کافر قلعه، پایین قلعه، گل رودبار، سارو، کاروانسرای بشیم ین، معماری صخره‌ای لعلوم تخت رستم، برج دیوخانه رودبارک، مسجد جامع شه میرزاد.	مهدی شهر
مسجد آقایان، جامع فرومد، تکیه حسینی شهر میامی، امامزاده سلطان سید احمد فرومد، آرامگاه ابن یمین فریومدی، شیخ حسن جوری، عمارت شارستان فرومد، قلعه الحاک، محمد آباد پل ابریشم، فرقه اسماعیلیه، کاروانسرای رباط شاه عباسی، میاندشت که شامل سه کاروانسرا بوده (شاه عباسی و دو مورد مربوط به دوره قاجاریه)، عباس آباد، قلعه سنگی انوشیروانی، صدر آباد، آب انبار عمارت میامی.	میامی
امامزاده علی اکبر، شاه نظر، طاهر و مطهر، خلیل الله، عبدالله، ذوالفقار، جعفر، بازار آرادان، آب انبار آرادان و دهنمک، قلعه پاده، یخچال دهنمک، یخچال بازار آرادان.	آرادان

شکل ۱۷-۵- مدرسه موسویه شهر دامغان

شکل ۱۸-۵- شیر قلعه شه میرزاد در شهرستان مهدی شهر

درس ۱۳ توانمندی‌های اقتصادی استان

استان سمنان یکی از قطب‌های مستعد توسعه اقتصادی کشور محسوب می‌شود که در صورت توجه به برخی از توانمندی‌های آن می‌تواند در رشد و توسعه اقتصادی کشور نقش به‌سزایی ایفا کند.

قابلیت‌ها و توانمندی‌های استان سمنان

- ۱- موقعیت بسیار مناسب جغرافیایی
- ۲- وجود منابع معدنی فراوان
- ۳- تنوع توانمندی‌های محیطی
- ۴- نزدیکی به قطب جمعیتی کشور و بازار فروش
- ۵- واقع شدن در مسیر جاده ارتباطی و ترانزیتی تهران - مشهد
- ۶- برخورداری از نیروهای متخصص و کارآمد
- ۷- وجود مراکز متعدد علمی، فنی و تخصصی.

این توانمندی‌ها سبب شده است که استان ما در بخش‌های مختلف از جمله کشاورزی، صنعت معدن و خدمات مورد توجه باشد.

توانمندی‌های کشاورزی^۱: با توجه به برخی مشکلات طبیعی و به‌خصوص کمبود منابع آب در استان سمنان، توسعه بیشتر سطح زیر کشت محصولات زراعی با محدودیت مواجه است. از این رو مساحت اراضی کشاورزی استان در مقایسه با بسیاری از استان‌های دیگر کمتر است. اما از نظر میزان تولید در هکتار و کیفیت برخی از محصولات به‌خصوص باغی شهرت دارد.

۱/ زراعت: مهم‌ترین کانون فعالیت‌های کشاورزی

استان در بخش زراعت را می‌توان مناطق کوهپایه‌ای دانست که عمده‌ترین محصولات زراعی و جالیزی آن شامل: پنبه، گندم، خربزه، هندوانه، طالبسی، بادمجان و دانه‌های روغنی است.

شکل ۱۹-۵ آفتابگردان از محصولات زراعی شهرستان میامی

۱- کشاورزی شامل زراعت، باغداری، دامداری و دامپروری، پرورش ماکیان، پرورش زنبور عسل، جنگلداری و پرورش آبزیان است.

۲) **باغدار/ری**: با توجه به تنوع شرایط آب و هوایی در استان سمنان محصولات باغی را می‌توان در دو گروه طبقه‌بندی کرد:

- * میوه‌های گرمسیری و نیمه‌گرمسیری مانند: زیتون، پسته، انار، انجیر، خرما و ...
- * میوه‌های معتدل و سردسیری مانند: انگور، گردو، زردآلو، آلبالو، بادام، آلو، گیلاس، سیب و ...

از سویی دیگر نزدیک بودن استان سمنان به مرکز جمعیتی ایران زمینه را برای توسعه کشت‌های گلخانه‌ای فراهم نموده است.

شکل ۲۱-۵- زیتون از محصولات باغی استان

شکل ۲۰-۵- گوجه از محصولات گلخانه‌ای استان

شکل ۲۳-۵- گردو از محصولات باغی شه‌میرزاد، در شهرستان مهدی‌شهر و مناطق شمالی دامغان

شکل ۲۲-۵- انگور از محصولات باغی شهرستان شاهرود

۳) **پرورش دام و طیور**: با توجه به گستردگی، تنوع ناهمواری و آب و هوا، استان سمنان یکی از قطب‌های پرورش دام و طیور در کشور به‌شمار می‌رود. بر این اساس اشکال مختلف پرورش دام و طیور در سطح استان به شرح زیر است:

- * پرورش دام سبک شامل: گوسفند، بز و دام سنگین شامل: گاو، شتر، گاو میش و اسب
- * پرورش طیور شامل انواع مرغ‌های گوشتی، تخم‌گذار، بوقلمون، شتر مرغ، بلدرچین و کبک

توانمندی‌های استان

شکل ۲۴-۵- پرورش مرغ و شتر مرغ در استان

توانمندی‌های بخش صنعت و معدن استان: صنعت از بخش‌های عمده و حساس هر منطقه به‌شمار می‌رود که اهمیت این بخش ناشی از نقش بالا و روزافزون آن در جهت رفع نیاز جامعه به کالاهای ضروری صنعتی، کمک به رشد و توسعه سایر بخش‌های تولیدی و زیربنایی و در نهایت تحقق استقلال اقتصادی را به دنبال دارد.

قابلیت‌های صنعتی استان

- * وجود زمین‌های هموار و بدون عارضه جهت استقرار صنایع بزرگ
  - * موقعیت مکانی ویژه جهت استقرار صنایع
  - * وجود گمرک و منطقه ویژه اقتصادی جهت صدور کالاهای صنعتی و معدنی در سطح استان
  - * وجود امکانات زیربنایی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی به عنوان یک فرصت مناسب برای سرمایه‌گذاری و جذب صنایع
- انتقالی از سایر استان‌های همجوار
- * استقرار حدود ۹۰ واحد تولیدی قطعات و صنایع وابسته به خودرو در سطح استان که حدود ۱۲ درصد قطعات خودروسازان را تأمین می‌کنند.

شکل ۲۵-۵- نمونه‌هایی از واحدهای تولیدی - صنعتی استان سمنان

و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافی برای مردم است.

«سورة حدید، آیه ۲۵»

معادن: استان سمنان در بخش معدن از قدمت تاریخی برخوردار است، به طوری که در کتب تاریخی از بهره‌برداری معادن مس در دوره هخامنشیان یاد شده است. براین اساس فعالیت‌های معدنی در گذشته نمایانگر پیشینه تاریخی معدن‌کاری در این استان است که به عنوان نمونه می‌توان به معادن متروکه طلا و فیروزه در کوه زر دامغان، مس در سرکوب، بیارجمند و عباس آباد شاهرود و... اشاره کرد.

این استان در برخی از مواد معدنی رتبه ممتاز در سطح کشور دارد. از مهم‌ترین آنها می‌توان به سنگ گچ، سنگ نمک، سیلیس، زغال‌سنگ، سولفات سدیم، بوکسیت، طلا، کائولن و... اشاره کرد. به طوری که براساس آمار و ارقام موجود این استان از لحاظ تعداد معادن رتبه دوم^۱ و از نظر میزان استخراج رتبه هفتم^۲ کشور را به خود اختصاص داده است.

شکل ۲۶-۵- نقشه پراکنندگی معادن در حال بهره‌برداری استان سمنان

۱- رتبه اول خراسان رضوی

۲- رتبه اول کرمان، دوم یزد، سوم خراسان رضوی، چهارم اصفهان، پنجم تهران

آیا می‌دانید

استان سمنان تأمین کنندهٔ ۵۰ درصد نمک، ۴۰ درصد گچ، ۸۵ درصد زئولیت، ۱۰۰ درصد سلسیتین، ۸ درصد سولفات سدیم و ۲۰ درصد کرومیت کشور است.

شکل ۲۷-۵- معدن نمک در شهرستان گرمسار

خدمات : مواهب طبیعی و موقعیت ممتاز جغرافیایی زمینهٔ رشد بخش خدمات را در سال‌های اخیر در استان سمنان به وجود آورده است.

برخی از بخش‌های مهم خدماتی در استان عبارت‌اند از :

حمل و نقل : موقعیت مناسب جغرافیایی ناشی از قرار گرفتن استان سمنان در مسیر ترانزیتی تهران - مشهد و همجواری با استان‌هایی که از وضعیت اقتصادی مطلوبی برخوردارند، شرایط مناسبی را برای گسترش حمل و نقل و استفاده از آن به عنوان یکی از مزیت‌های استان فراهم کرده است.

الف) عبور راه اصلی آسفالتی دوباندهٔ مواصلاتی آسیای مرکزی - اروپا از استان سمنان

شکل ۲۸-۵- راه آهن دوخطهٔ تهران - مشهد در استان سمنان

ب) اتصال راه‌های مواصلاتی استان‌های شمالی کشور به مرکز و جنوب ایران از طریق استان سمنان
پ) وجود راه آهن دو خطه تهران - مشهد

تجارت و بازرگانی : وجود سوابق طولانی تجارت (عبور جاده ابریشم از ایالت قومس) و مبادلات بازرگانی میان این استان با سایر استان‌ها و حتی کشورهای حوزه دریای خزر علاوه بر رونق بازرگانی استان در جذب گردشگران و ارتقای ارتباطات فرهنگی بین اقوام نیز مؤثر است. در راستای بازرگانی خارجی با تأکید بر صادرات غیرنفتی در حال حاضر تعداد ۵۹ نوع کالا شامل : محصولات کشاورزی، کالاهای صنعتی، مواد معدنی و... از استان سمنان به ۴۰ کشور جهان صادر می‌شود.

شکل ۲۹-۵- دو نمونه از محصولات کشاورزی صادراتی استان

فعالیت

به نظر شما استان سمنان چه توانمندی‌های دیگری دارد که به آنها اشاره نشده است؟